

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه کابل

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

گروه علوم اجتماعی

گرایش جامعه‌شناسی

پایان نامه کارشناسی ارشد

عنوان:

نظامهای ارزشی و مناسبات نسلی

مقایسه بین نسلی ارزش‌های اجتماعی دو نسل موالید قبل و بعد از انقلاب

اسلامی در شهر رشت

از:

محسن پیشخانی پاشکم

استاد راهنما:

آقای دکتر کنعانی

استاد مشاور:

آقای دکتر عبادالهی

۱۳۸۸/۶/۱۱

آمرتو اطلاعات و ارتباطات
سیستم مرکزی

فروردین ۱۳۸۸

۱۱۶۱۲۶

این تحقیق را جهت پاس به پدر صبور و زحماتش و مادر دلسوز و مهربانم

تقدیم می‌نمایم.

مشکر از همه اساتیدم در دانشگاه کیلان که هفت سال از حضورشان بهره بردم، به ویژه از
زحمات اساتذگرامی آقای دکتر کفانی و آقای دکتر عبداوالمی.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول:
	کلیات طرح تحقیق
۲	مقدمه
۴	بیان مسئله
۶	ضرورت و اهمیت تحقیق
۸	اهداف تحقیق
	فصل دوم:
	بررسی متون نظری
۱۰	مقدمه
۱۱	۱-۲- تئوری نسلی مانهایم
۲۰	۲-۲- دیدگاه رونالد اینگلهارت
۲۶	۳-۲- نظریه نظام ارزشی میلتون روکیچ
۲۹	۴-۲- نظریه ساختار ارزشی اس. اچ. شوارتز
۳۴	مروری بر پژوهش های پیشین
۴۰	مفهوم شناسی نسل و ارزش های اجتماعی
۴۰	۱-۲ مفهوم نسل
۴۳	۲-۲ مفهوم ارزش های اجتماعی
۴۷	الگوی تئوریکی تحقیق
	فصل سوم:
	روش شناسی تحقیق
۵۱	مقدمه
۵۱	بیان فرضیات
۵۲	تعریف متغیرها
۵۲	تعریف مفهومی متغیرها
۵۳	تعریف عملیاتی متغیرها
۵۶	روش تحقیق و گردآوری داده ها
۵۶	جامعه و نمونه تحقیق
۵۷	شیوه نمونه گیری
۵۸	واحد تحلیل و سطح مشاهده
۵۸	اعتبار و پایایی
۵۹	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

فصل چهارم:

یافته های تحقیق

۶۱	مقدمه.....
۶۱	نتایج توصیفی.....
۶۶	توزیع نسبی ارزش های اجتماعی با توجه به نسل ها و جنسیت آن ها.....
۷۸	بررسی ارزش های اجتماعی میان نسلی بر اساس خروجی داده ها.....
۸۶	تحلیل چند متغیره عوامل موثر بر جهت گیری ارزش های اجتماعی.....
۸۸	خلاصه و نتیجه گیری.....
۹۷	پیشنهادها.....
۹۸	منابع فارسی.....
۱۰۰	منابع لاتین.....
	ضمائم
۱۰۳	پرستنامه.....

فهرست جداول ها

- جدول ۲-۱: انواع ارزش های اجتماعی مطرح شده توسط شوارتز..... ۳۰
- جدول ۲-۲: منابع گونه های ارزشی ده گانه مطرح شده توسط شوارتز..... ۳۱
- جدول ۲-۳: تفکیک سه گانه نسلی از سوی برخی پژوهشگران ایرانی ۴۲
- جدول ۳-۱: آلفای شاخص ارزش های اجتماعی..... ۵۹
- جدول ۴-۱: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب جنسیت، سن و تحصیلات پاسخگو..... ۶۲
- جدول ۴-۲: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تأهل و تعداد فرزندان ۶۳
- جدول ۴-۳: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضع فعالیت..... ۶۴
- جدول ۴-۴: توزیع فراوانی بر حسب درآمد و هزینه های خانوار..... ۶۵
- جدول ۵-۴: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب محل تولد و محل سکونت تا ۱۵ سالگی..... ۶۶
- جدول ۶-۴: توزیع نسبی جمعیت بر حسب مشخصات پاسخگویان..... ۶۷
- جدول ۷-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی خیر خواهی..... ۶۸
- جدول ۸-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی همنوایی..... ۶۹
- جدول ۹-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی جهان گرایی..... ۷۰
- جدول ۱۰-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی موفقیت..... ۷۱
- جدول ۱۱-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی سنت..... ۷۲
- جدول ۱۲-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی لذت طلبی..... ۷۳
- جدول ۱۳-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی قدرت..... ۷۴
- جدول ۱۴-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی امنیت..... ۷۵
- جدول ۱۵-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی خوداتکایی..... ۷۶
- جدول ۱۶-۴: میانگین پاسخ به گویه های ارزش اجتماعی برانگیختگی..... ۷۷
- جدول ۱۷-۴: آنالیز واریانس ارزش های اجتماعی بر حسب نسل..... ۷۸
- جدول ۱۸-۴: آنالیز واریانس ارزش های اجتماعی از منظر جنسیت نسلی مرد..... ۷۹
- جدول ۱۹-۴: آنالیز واریانس ارزش های اجتماعی از منظر جنسیت نسلی زن..... ۸۰
- جدول ۲۰-۴: آنالیز واریانس ارزش های اجتماعی بر حسب جنسیت..... ۸۲
- جدول ۲۱-۴: مقایسه میانگین شاخص های مختلف ارزش های اجتماعی بر حسب فاصله تحصیلی..... ۸۳
- جدول ۲۲-۴: آنالیز واریانس شاخص های ده گانه ارزش های اجتماعی بر حسب تحصیلات دانشگاهی و غیر دانشگاهی..... ۸۴
- جدول ۲۳-۴: آنالیز واریانس وضع فعالیت و جهت گیری ارزشی..... ۸۵
- جدول ۲۴-۴: ۱: رگرسیون چند متغیره، عوامل موثر بر جهت گیری ارزش های اجتماعی..... ۸۶
- جدول ۲-۲۴: ۲: رگرسیون چند متغیره، عوامل موثر بر جهت گیری ارزش های اجتماعی..... ۸۶

فهرست شکل ها

- شکل ۱-۲: تحولات مربوط به جهان در قرن بیست ۲۵
- شکل ۲-۲: نظام ارزشی روکیچ ۲۷
- شکل ۳-۱: تفکیک نسلی در پژوهش حاضر ۵۵

عنوان: مقایسه بین نسلی ارزش های اجتماعی دو نسل موالید قبل و بعد از انقلاب اسلامی در شهر رشت

دانشجو: محسن پیشخانی پاشکم

پژوهش حاضر با هدف شناسایی و مقایسه ارزش های اجتماعی نسل جوان و نسل بزرگسال در شهر رشت به انجام رسیده است. برای دست یافتن به این هدف از چهارچوب نظری استفاده گردیده است که محور اصلی آن را نظریه های کارل مانهایم و شالمون شوارتز تشکیل داده اند.

این پژوهش با استفاده از روش تحقیق پیمایشی انجام گردیده است، حجم نمونه نیز ۳۹۵ نفر از ساکنین شهر رشت که ۲۲۰ نفر، جوانان ۱۴ تا ۲۹ ساله و ۱۹۵ نفر، را بزرگسالان بالاتر از ۴۰ سال تشکیل می دهند که بر طبق شیوه نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شده اند.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع آوری شده از آزمون های آماری مخلقی چون تی تست، آنالیز واریانس و رگرسیون چند متغیره استفاده شده است، نتایج به دست آمده اختلاف معنی دار در اولویت ارزش های اجتماعی نسل جوان و نسل بزرگسال را نشان میدهد.

اولویت ارزش های اجتماعی جوانان و بزرگسالان از میان ده نوع ارزش اجتماعی در ارزش های مرتبط با برانگیختگی، استقلال طلبی، همنوایی، سنت و لذت طلبی تفاوت معنی داری را نشان می دهد.

واژگان کلیدی: ارزش های اجتماعی، اولویت های ارزشی، نسل جوان، نسل بزرگسال

Abstract

Title: Comparison of Social Values of Two generation in Birth to Give Priority Islamic Revolution In Rasht City
Author: Mohsen Pishkhani Pashkam

The aim of present research is identification and comparison of social value of young generation and adult generation in Rasht city.

The theoretical framework which have been used to reach the aim of the study is benefited from the theories of Karl Mannheim and Shalom H. Schwartz.

The research method of the study is survey method. Sample size is about 395 residents of Rasht city, among which 220 residents are 14-29 year old and 175 residents are 40 and above. Sampling method is multi-stage sampling.

The obtained results show a meaningful difference in social value priorities between young generation and adult generation.

The young and the adult values structure have meaningful difference among 10 values concerning the values for motivation, tradition, self-direction, conformity, hedonism.

Key words: Social Values, Value Prerogatives, Young Generation, Adult Generation

فصل اول

کلیات طرح تحقیق

- مقدمه

- بیان مسئله

- ضرورت و اهمیت تحقیق

- اهداف پژوهش

ارزش یکی از مفاهیم مهم جامعه‌شناسی است. اندیشمندان حوزه علوم اجتماعی تعاریف بسیاری از آن ارائه داده‌اند اما همگی بر اینکه ارزش‌ها مقولات خواستی هر جامعه هستند اتفاق نظر دارند. ارزش‌ها، از یک سو راهنما و تعیین‌کننده‌گرایش‌های اجتماعی و ایدئولوژی‌ها و از سوی دیگر تعیین‌کننده رفتار و کنش‌های اجتماعی هستند که در آداب و رسوم، قوانین، اعتقادات، اصول مقدس و شیوه‌های زندگی روزمره تجلی می‌یابند. در متون علوم اجتماعی ارزش‌ها به گونه‌های مختلف تقسیم‌بندی می‌شوند، که بنا به نظر اندیشمندان مختلف متفاوت است. اغلب اندیشمندان علوم اجتماعی در تعریف ارزش‌های اجتماعی اتفاق نظر دارند و آن را ارزش‌هایی تعریف می‌کنند که رایج‌ترین خواستی‌ها، میان مردم هستند، ارزش‌هایی چون قدرت، امنیت، سنت، لذت و... از این قبیل‌اند. ارزش‌بنام یک پدیده اجتماعی، از زمان تشکیل اجتماعات اولیه تاکنون در زندگی انسان‌ها نقش مهمی داشته است. ماکس وبر می‌گوید: زندگی بشر از یک رشته انتخابها تشکیل شده است که افراد از طریق آنها نظامی از ارزش‌ها برپا می‌کنند. ذات ارزش عبارت است از انتخاب و تصدیق آزادانه. (آرون، ۱۳۶۳: ۲۳۵)

اولویت‌هایی که افراد به ارزش‌ها می‌دهند یکسان نیست، این اولویت‌ها معمولاً منعکس‌کننده خلق و خو، شخصیت، تجربه‌های جامعه‌پذیری، تجربه‌های منحصر به فرد زندگی، فرهنگ پیرامون و مانند آن است. شالوم شوارتز از سال ۱۹۸۷ تاکنون تحقیقات متعددی را در زمینه ارزش‌ها انجام داده است، به زعم وی عواملی همچون پای‌بندی دینی، جهت‌گیری سیاسی، تجربه‌های خاص دوران زندگی (مانند رابطه با والدین، مهاجرت و ضربه‌های روانی) و موقعیت مشترک افراد در ساختار اجتماعی مانند سن، جنس، شغل و تحصیلات را که در اولیاتی که افراد به ارزش‌ها می‌دهند مهم می‌داند، نظریه شوارتز در غالب ساختار مدور ارزش‌ها و ساختار ارزش‌های اجتماعی بارها در سطح جهان انجام پذیرفته و نتایج مختلفی به دست آمده است که می‌تواند مبین این مطلب باشد که زمینه‌های سازنده شخصیت افراد در همسویی یا عدم همسویی ارزش‌های نسلی می‌تواند تعیین‌کننده باشد (Schwartz, 1998: 99، به نقل از داریاپور، ۱۳۸۳: ۵).

اولویت‌دادن به انواع ارزشی توسط نسل‌ها می‌تواند ماهیت پدیده‌های اجتماعی را تحت شعاع خود قرار دهد. «بسیاری از پدیده‌های اجتماعی، فرهنگی و حتی تاریخی جامعه ما متأثر از گزینش‌های متفاوت نسل‌هایی است که از پی‌هم می‌آیند و می‌روند، این پدیده در جامعه ما برجسته‌تر است، چرا که تفاوتها و تمایزات موجود در باورها، تفکرات، تصمیمات و مهم‌تر از همه ملاکهای گزینش‌نسل‌های مختلف در جامعه ما محسوس‌تر و ژرف‌تر است درونی‌شدن آن باورها، نهادینه‌شدن همان رفتارها و به‌بارنشستن همین گزینش‌هاست که ماهیت و تحول هر یک از پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه ما را رقم می‌زند، افراد با توجه به تعاملاتی که با گستره واقعیت دارند، شناخت‌ها، بینش‌ها و معیارهایی را در ذهن درونی می‌سازند که در موقع مقتضی

توسط افراد به شکل تمامی پدیده های اجتماعی و فرهنگی بروز داده می شود، تجارب متفاوت نسل های مختلف آنها را از هم متمایز کند» (آزاد ارمکی و غفاری، ۱۳۸۳: ۷۴)

تحقیق در زمینه ارزش های بین نسلی در هر کشور می تواند میزان تفاوت و همنوایی ارزش ها را میان دو یا چند نسل بررسی نماید و معین کند این تفاوت ها احتمالاً چه دلایلی می تواند داشته باشد. در ایران اکثر تحقیقات انجام شده در زمینه ارزش ها محدود به استفاده از تست ارزشهای آلپورت بوده که بسیار قدیمی (مربوط به اوایل دهه ۲۰ میلادی) است و تعداد تحقیقاتی نیز که از تست اینگلهارت یا شیوه های دیگر برای سنجش استفاده نموده اند واجد ایراداتی هستند که اجرای آن را در کشوری مانند ایران به لحاظ فرهنگی با مشکل مواجه می شود. تحقیق حاضر دومین موردی است که در سطح ایران^۱ و برای نخستین بار در سطح یکی از شهرهای ایران از تست بررسی ارزش های شوارتز استفاده می کند. تاکنون در کل جهان ۵۳ بار این مدل مورد استفاده قرار گرفته است.

این تحقیق که بر مبنای شناخت ارزش های اجتماعی دو نسل موالید قبل و بعد از انقلاب در شهر رشت و مقایسه آنها با یکدیگر تدوین شده است مشتمل بر چهار فصل است: فصل اول کلیات طرح تحقیق است که شامل مقدمه، بیان مسئله، بیان ضرورت و اهمیت تحقیق و معرفی اهداف پژوهش است، فصل دوم به بررسی متون نظری تحقیق اختصاص دارد که در ابتدا با بیان مقدمه رویکردهای نظری مورد استفاده در این پژوهش بیان گردیده است. سپس با مروری بر تحقیقات انجام شده قبلی و مفهوم شناسی نسل و ارزش های اجتماعی، مطالب جمع بندی و مدل تئوریک تحقیق ارائه گردیده است. فصل سوم مشتمل بر روش شناسی تحقیق است که در ابتدای آن شکل بندی فروض و تعاریف مفاهیم اصلی پژوهش کار ادامه یافته و در ادامه روش تحقیق و گردآوری داده ها، جامعه و نمونه آماری تحقیق، شیوه نمونه گیری، واحد تحلیل و سطح مشاهده، اعتبار و پایایی و تکنیک آنالیز اطلاعات توضیح داده شده است، در فصل چهارم یافته های تحقیق ارائه گردیده است، پس از توصیف نتایج و تحلیل دو و چند متغیره، در نهایت نتیجه گیری صورت پذیرفته و پیشنهاداتی برای ادامه کار در این زمینه ارائه گردیده است.

۱- نخستین با خانم زهرا داریاپور در سال ۱۳۸۲ در تهران، برای مقایسه بین نسلی از تست ارزشی شوارتز استفاده کرده است.

بیان مسأله

ارزشها وسیله همبستگی اجتماعی هستند و انتقال ارزش ها موجب پیوستگی فرهنگی می شود، می توان گفت که ارزشهای مشترک در ردیف مهم ترین عوامل همبستگی اجتماعی قرار دارند و عنصر مهم وحدت روانی اشخاص بشمار می آیند. بقای هر جامعه در طول زمان مشروط به انتقال قاعده مند و بدون انقطاع نهادها و ارزش ها از نسلی به نسل دیگر است. این انتقال در جریان جامعه پذیری کامل می گردد، در فرایند انتقال ارزشی نسل ماقبل ارزش های مقبول خود را به نسل بعدی تفویض می کند تا سنت جامعه حفظ گردد «تداوم هر جامعه ای در گرو انتقال ارزش های اجتماعی است. البته تداوم به معنای تغییر ناپذیری نیست. در تمام جوامع، تداوم در تغییر و با تغییر تضمین می شود» (حسینی، ۱۳۸۰: ۸۱)

به تعبیر باتومور، استمرار یک جامعه به وسیله فرایند جامعه پذیری تأمین می شود، به طوری که در این فرآیند سنت اجتماعی نسل های پیشین به نسل های جدید انتقال می یابد، لیکن جامعه پذیری هرگز کامل نیست، یعنی نسل های جدید هرگز زندگی اجتماعی پیشینیان خود را دقیقاً تکرار نمی کنند. بلکه این تکرار همواره با انتقال، رد برخی از جنبه های سنتی و یا نوآوری همراه است. در زمان ما این خصایص به علت تغییرات عمومی که بر محیط اثر می گذارد و به سبب تنوع فراوان هنجارها و ارزش ها که به نسل جدید امکان می دهد که تا حدی بین راه های مختلف زندگی به انتخاب پردازد و یا عناصر گوناگون فرهنگ را از نو در نگاره های جدید ترکیب کند بارزتر می گردند. پدیده تعارض بین نسل ها در جوامعی نظیر هند که با سرعتی فوق العاده از یک نوع جامعه به جامعه دیگر تغییر می یابند نمایان است (باتومور، ۱۳۵۸: ۳۴۲). اگر آرمان انتقال این است که فرزندان باید تصاویر کاملی از والدینشان باشند بدون تردید هیچ جامعه ای به این آرمان نائل نمیشود، چون تغییر فرهنگی حتی در جوامعی که تحت حاکمیت سنت قرار دارند، تداوم دارد، پس به این معنا هیچ گونه انتقالی بدون «بحران انتقال» موجودیت نمی یابد، یعنی نسل های جدید هرگز زندگی اجتماعی پیشینیان خود را دقیقاً تکرار نمی کنند. بلکه این تکرار همواره با انتقاد و رد برخی جنبه های سنت و یا نوآوری همراه است (باتومور، ۱۳۵۸: ۳۴۳)

کم و کیف ارزش ها، نگرش ها و هنجارهای نسل جدید و رابطه نسل ها با یکدیگر یکی از سؤالات اساسی جامعه ما محسوب می شود. از نگاه دیگر مسئله اینست که آیا نظام ارزشی و هنجاری جامعه ایرانی در شرایط فعلی دریاژ تولید هنجارهای تداوم بخشنده به نهادهای خرد و کلان اجتماعی با موقعیت و کارآمدی قابل قبولی عمل می کند یا خیر؟ مسئله از زمانی مهم تر جلوه کرد که جامعه دچار تغییرات فرهنگی و تحولات اجتماعی شگرف شد. با پایان یافتن جنگ تحمیلی و اجرای برنامه های توسعه، جامعه ایرانی، تحولات بسیاری را تجربه می کند، از سویی پس از جنگ تحمیلی و همراه با گسترش روزافزون تکنولوژی های ارتباطی، فن آوری هایی چون ماهواره، اینترنت، موبایل و سایر فن آوری ها موجب گردید، افراد کم سن و سال مواردی را تجربه کنند که

بزرگترهایشان در سن کنونی آن ها از آن بی بهره بوده اند، تفاوت تمایلات و گرایشات ارزشی از سوی هر کدام از نسل ها به اقتضای سن شان از سوی اندیشمندان اجتماعی امری طبیعی تلقی می شود، اما وقتی این اختلافات آنقدر زیاد شود که در اکثر موارد ارزش های اجتماعی نسل ها متناقض هم باشند، یعنی اولویت هایی که به انواع ارزشی می دهند، کاملاً متفاوت باشد، آن گاه شاید بتوان از یک بحران میان نسلی نام برد.

در پی روند عام نوسازی جهانی، ابتدا جوامع در حال توسعه، تغییرات سریع و شدید و حوادث بزرگ مقطعی و تاریخی را تجربه کردند که در مجموع سبب شد. بین اجتماع سنتی دیروز و جامعه مدرن امروز، شکاف وسیع و عمیقی به وجود آید (شفرز، ۱۳۸۰: ۲۵)، جامعه امروز کشور ما با توجه به طی کردن روند نوسازی در روابط اجتماعی، زمینه مساعدی برای رشد شکاف نسل ها در خود دارد و محققان ناگزیر باید به این مسأله توجه بیشتری کنند. جوان بودن جامعه و وجود تعداد بسیار زیاد افراد در این دوره نسلی، دور نمای آینده آن را تنها در سایه شناخت و فهم درست آن تصویر خواهد کرد، فرایند مدرنیزاسیون در کشور ما ساختار اساسی جامعه را دستخوش تغییراتی کرده و بدیهی است که در این میان ایستارها و وجهه نظرهای افراد جوان به لحاظ دارا بودن روحیه نوجوانی و کنجکاوی از یک سو، و محافظه کاری نسل قبلی از سوی دیگر دچار تغییرات سریع شده و از نسل قبلی که اداره کنندگان نهادهای اساسی جامعه هستند فاصله گرفته و اختلافات ارزشی بین آنها به وجود آید. «دانشمندان نیز عموماً از آثار و دوره های سنی غافل نیستند و معتقدند نسل جوان و نوجوان در هر جامعه با توجه به مقتضیات سنی خود، دارای طبعی نوجوان و خواهان استقلال شخصی است و در مرحله ای از رشد تکوینی خود به سر می برند که در برابر منابع سنتی نظام باورها رفتارهای اجتماعی نقشی مردد را ایفا می کند» (توکلی، ۱۳۸۰: ۱۰۰). لاور معتقد است که در همه نظام های اجتماعی، جوانان به نظم اجتماعی معتقد نیستند و در پی دگرگونی و تغییرات می روند (لاور، ۱۳۷۳: ۱۸۹). اینگلهارت نیز اشاره می کند که نسل بزرگسال (قبلی) در مقابل تغییرات از خود مقاومت نشان می دهد، اما جوانان، این تغییرات و تحولات در نهادها و نظام کلان و همچنین خرده نظام ها را به سهولت می پذیرند (اینگلهارت، ۱۳۷۷: ۵۹).

در جریان انتقال ارزشی بروز برخی اختلافات به دلیل تغییر دوره زمانی طبیعی به نظر می رسد، اما وقتی این اختلاف ها به اندازه ای گردند که ارزش های نسل قبلی، متضاد با ارزش های نسل فعلی باشد، می توان از بحران میان نسلی نام برد و به عنوان یک مسئله اجتماعی به آن پرداخت. «در این باره بر اساس نظر سنجی که سازمان ملی جوانان انجام داده است، از ۵۸ هزار جوان مورد مطالعه در سراسر کشور، ۷۹ درصد به این سوال که خانواده ام به من اطمینان ندارند پاسخ مثبت داده اند» (روزنامه اعتماد ۸۱/۱۰/۲۹).

از دیدگاه آسیب شناختی، یک پدیده زمانی به مسئله اجتماعی تبدیل می شود که از حد تعادل خارج شود، به طوری که آن مسأله ذهن افراد متخصص یا کسانی را که در ارتباط با آن هستند به خود جلب نماید.

در پژوهش حاضر تلاش گردیده است تا اندکی این مسائل روشن شوند و به اقتضای شرایط و محدودیتها به بررسی این مسئله پرداخته شود که اولویت ارزش های اجتماعی نسل جوان و نسل بزرگسال چیست و چه تفاوت هایی با یکدیگر دارند؟ و آیا این تفاوت در حدی است که بتوان از آن به عنوان یک بحران بین نسلی نام برد. در این پژوهش با استفاده از نظریه ها و دیدگاه هایی که به کنکاش در بروز اختلافات ارزشی بین نسل ها پرداخته اند سعی می گردد به سؤالات تحقیق پاسخ داده شود.

سؤالات این تحقیق عبارتند از :

- ۱- اولویت ارزش های اجتماعی نسل جوان و نسل بزرگسال چیست و چه تفاوت هایی دارد؟
- ۲- آیا تفاوت در اولویت های ارزشی بین دو نسل در حدی است که بتوان از آن به عنوان یک بحران بین نسلی نام برد؟
- ۳- تفاوت دو جنس زن و مرد در اولویت دادن به ارزش های اجتماعی چیست؟
- ۴- آیا فاصله تحصیلی افراد موجب جهت گیری ارزشی بین آن ها می گردد؟
- ۵- عوامل مؤثر بر اولویت ارزشی جوانان و بزرگسالان کدام اند؟

ضرورت و اهمیت تحقیق

موضوع ارزش های بین نسلی بستری حاصلخیز برای پژوهش است که بر تأمل و تجرید مبتنی است، تفاوت بین حالات و رفتار افراد و گروه های سنی متفاوت همواره مهم بوده و عده ای را به داوری درمورد منشأ آن وا داشته است. در میان اندیشمندان اجتماعی ایرانی تا قبل از پایان دهه ۱۳۶۰ سخنی از مطالعه نسل وجود نداشت. اگر چه با توجه به جوان بودن جمعیت جامعه ایرانی از دهه ۱۳۳۰ بحث در مورد جوانان صورت گرفته، اما بیشتر تأکید بر آمار و ارقام و مقایسه جمعیت آماری به لحاظ سنی در مقایسه با گروه های سنی بالاتر است. یک اشکال اصلی که داوری های جمعیت شناختی نسبت به جمعیت و به طور خاص جمعیت جوان وجود داشته، نادیده گرفتن مقتضیات اجتماعی رشد و کنترل جمعیت است. بدین لحاظ از گروه های سنی و مسائل با نگاه جمعیت شناختی و تأکید بر ازدواج، طلاق، و مرگ حاکم بوده، یاد شده است. به عبارت دیگر، به لحاظ غلبه رویکرد جمعیت شناختی و از طرف دیگر فقدان اندیشه جامعه شناختی در بررسی پدیده جدید که بیشتر پدیده نسلی را امری جمعیتی تا اجتماعی می داند دیدگاه نادرستی در مورد نسل و ارزشهای اجتماعی نسل را شکل داده است، در همین راستا یک مطالعه درست نسلی با تکیه بر چارچوب نظری جامعه شناسی می تواند یک باب جدید در شناخت ارزش های اجتماعی هر نسل متفاوت از هم باشد که این مهم سوا از کاربرد عملی نتایجی است که این مقال در بردارد.

ارزش های اجتماعی از اساسی ترین عناصر یک نظام اجتماعی هستند که از طریق کنترل و هدایت آنها می توان جامعه را به زوال یا تعالی کشاند بنابراین مسئولین یک کشور باید خیلی راغب باشند که بدانند چه عواملی موجب پیدایش ارزشها در یک جامعه می شوند و چگونه می توان این ارزشها را تغییر داد، مثلاً چطور می شود که مردم به مذهب روی می آورند یا از آن رویگردان می شوند (رفیع پور، ۱۳۷۸: ۲۶۷) ارزش (value) در بیشتر رشته های علوم انسانی از فلسفه تا روان شناسی مردم شناسی و جامعه شناسی و دیگر علوم به عنوان مسأله ای مهم مدنظر قرار گرفته است (همان، ۱۳۷۸: ۲۶۷)

مطابق آنچه پیش از این آمد:

- ارزش ها حضوری فعال و سیال در عرصه های زندگی اجتماعی دارند. تفاوت در ارزشهای دو نسلی که در کنار همدیگر هستند، عاملی منفی بر تعاملات سازنده شکافهای ارزشی هر دو نسل را در حالی از اضطراب و تردید قرار می دهد، نسل بزرگتر به دلیل عواقب دل کندن از آنچه با آن زندگی کرده اند و نسل جوان تر به دلیل تردید از یافتن حقیقت.

- مطالعه ارزش های نسلی، در فهم ساز و کارهای این تغییر و تحولات به ما کمک می نماید.

- از آنجایی که تغییر و تحول امری گریز ناپذیر است، هر چند نمی توان و نیز درست نیست که با دید کاملاً منفی به تحولات فرهنگی در جامعه نگریست به لحاظ آن که تغییرات فرهنگی در عرصه اجتماع همواره مثبت نیست، شناسایی ساز و کارهای این تحول مخصوصاً در سطح خرد و میانه شاید بتواند به ما کمک کند که سرعت ایجاد شکاف بین نسلها را متعادل تر نماییم و یا نسلهای بعدی محاسبه شده تر رفتار کنیم.

تفاوت در ارزشهای بین نسلی، بسته به شدت آن حتی ممکن است نهادهای موجود در یک جامعه را که بر اساس تفکرات نسل یا نسلهای گذشته پایه ریزی شده اند، به مجادله بکشاند. در این مورد، یکی از مشکلاتی که در برنامه ریزی های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی وجود دارد، این است که معمولاً برنامه ها بدون توجه به خصوصیات فرهنگی گروههای مختلف جامعه صورت می گیرد. لذا جایی که برنامه ها با واقعیت زندگی گروههای مردم تماس پیدا می کند، عملاً مشکلاتی در پذیرش و برخورد مردم با آنها به وجود می آید که در نتیجه، اهداف و مقاصد اصلی و عمده برنامه ها کمتر تحقق می یابد. لذا نیازهای مردم آن چنان که باید برآورده نمی شود. از طرفی دیگر، اداره امور گروهها در وضعیتهای فرهنگی مختلف متفاوت است لذا شناخت و بررسی وضعیت فرهنگی جامعه و گروههای مختلف امری ضروری و حائز اهمیت است. بنابراین آنچه ذکر گردید، ضرورت شناخت عناصر فرهنگی، یعنی ارزشها، باورها و تمایلات رفتاری در میان گروههای مختلف سنی اهمیت فراوان دارد و سودمند است. از سویی نیز کم و کیف گرایش ها و باورهای نسل جوان و نسبت آن با نسل های پیشین به یکی از پرسش های محوری جامعه ایرانی تبدیل شده است، در این نکته نمی توان تردید کرد که برخی باورها و الگوهای رفتاری نسل جوان با نسل پیشین متفاوت است. این تفاوتها و

مویه و معنای آن اگر چه در وهله نخست به واسطه دلالت آن در عرصه سیاسی مطمح نظر قرار دارد اما پاسخ به آن به این پرسش در ابعاد عمیق و فرهنگی محل توجه است (کارگاه پیمایش ارزش ها و نگرش های ایرانیان، ۱۳۸۰: ۱۱).

با شناخت اولویت های ارزشی نسل های مطمح نظر می توان سطح اختلاف بین ارزش ها را تعیین کرد، و متناسب با آن از میزان توافق یا تزاحم ارزش های میان نسلی آگاه گردید، این شناخت می تواند به برنامه ریزی در مورد گرایشات و علائق نسل های مورد مطالعه به کار گرفته شود. «اهمیت پژوهش در زمینه ارزش های اجتماعی دو نسل متمایز از هم در زمینه هایی چون امور تربیت، هدایت و راهنمایی شغلی افراد و همچنین به نوعی شناخت در مورد تفاوت های نسلی منجر می شود، گرایش افراد به ارزشهای متفاوت اجتماعی در واقع عاملی است در شناخت توانایی او در انجام امور مختلف مانند تحصیلات، اشتغال و دیگر امور.» (محمد خلیفه، ۱۳۷۸: ۲۲۲)

با شناخت اولویت ارزش های اجتماعی بین نسلی و مقایسه آنها با یکدیگر می توان به شناختی از پدیده تمایز ارزش های دو یا چند نسل گوناگون دست یازید و از نتایج آن حتی در برنامه ریزی توسعه نیروی انسانی نیز سود جست. بررسی ارزش های اجتماعی در یک کشور در حال گذار بدان جهت می تواند مهم تلقی شود که با شناخت آن می توان راهی جدید در برنامه ریزی توسعه نیروی انسانی باز کرد، چرا که کشورهای در حال گذار به لحاظ فرهنگی وضعیتی متفاوت از کشورهای پیشرفته و صنعتی دارند (ازکیا، ۱۳۸۱: ۴۳).

اهداف تحقیق

هدف کلی: بررسی اولویت ارزش های اجتماعی دو نسل موالید قبل و بعد از انقلاب در شهر رشت و مقایسه آنها با یکدیگر، که یک مطالعه بین نسلی محسوب می گردد.

اهداف جزئی:

- ۱- شناسایی و مقایسه اولویت به ارزش های اجتماعی نسل های مورد تحقیق.
- ۲- بررسی عوامل تأثیر گذار بر تفاوت ارزشی نسل جوان و نسل برزگسال.
- ۳- بررسی تفاوت دو جنس زن و مرد در اولویت دادن ارزش های اجتماعی.

فصل دوم

بررسی متون نظری

مقدمه

رویکردهای نظری

مروری بر تحقیقات پیشین

مفهوم شناسی نسل و ارزش های اجتماعی

الگوی تئوریک تحقیق

در فصل نخست این پژوهش بیان گردید، ارزش مفهومی قابل تأمل در جامعه شناسی است و اولویت به ارزش ها به سبب پدیده های مختلف اجتماعی می تواند متفاوت باشد، به طوریکه جهت گیری ارزشی یک مرد جوان که فن آوری های نوین ارتباطی و اطلاعاتی را درک کرده است با مردی مسن که اکنون این فن آوری ها را تجربه می کند و در سنین جوانی آن ها را لمس نکرده است، تفاوت دارد و این تفاوت ممکن است حتی در بین جوانان یا بزرگسالان غیر همجنس وجود داشته باشد. در بیان مسئله ذکر گردید این تفاوت ها تا حدی طبیعی است و زمانی با بحران مواجه می شویم که تعادل از میان برود و گسستی بین ارزش های نسلی وجود داشته باشد، مدافعان تفاوت نسلی - و نه گسست - معتقدند، اساساً انقطاع، شکاف یا بریدگی کامل غیرممکن است، زیرا جامعه پذیری هر نسل جدید در فضای اجتماعی نسل گذشته اش رخ داده است و نسل جدید همواره حامل بخش قابل توجهی از ویژگی های نسل پیش از خود است.

در صورتی که ارزش ها و نگرش های نسل جوان در تضاد کامل با نسل بزرگسال باشد، می توان از پدیده ای به عنوان گسست نسلی نام برد که مؤید شکاف بین نسلی است، اما هنگامی که انقطاع کاملی از ارزش ها در میان نباشد با حالتی رقیق تر از گسست نسلی مواجه می شویم که می توان از آن با نام تفاوت نسلی یاد کرد.

مراجعه به ادبیات موضوع نشان می دهد که تقریباً تمامی نظریه هایی که در مورد ارزش ها و نگرش ها مورد استفاده قرار گرفته اند، اغلب از جنس نظریه های اثباتی خرد بوده اند، بعضی از این نظریه ها در حوزه روانشناسی و روانشناسی اجتماعی رایج هستند.

برای بررسی این مسئله از دو دسته رویکرد نظری بهره گرفته شده است، رویکردی که ارزش های نسلی را از منظر نسل می نگرد، مانهایم جامعه شناس مجارستانی با واکاوی مفهوم نسل، آن را پدیده ای در نظر می گیرد که به عنوان یک ماهیت مستق می تواند واجد ارزش های خاص خود باشد، او اذعان دارد تا وقتی نسل به خوبی شناسایی نشود، نمی توانیم تغییرات ارزشی نسل ها را مد نظر قرار دهیم، رویکرد دیگر نظریاتی هستند که که تغییر ارزش ها را از منظر تغییر ارزش های نسلی نگریسته اند، در این دسته از تئوری ها تغییر ارزش ها در حالت تغییر کمیتی مورد توجه هستند، یعنی گرایشهای ارزشی نسل های مد نظر تابعی از پدیده های اجتماعی است که به ارزش ها جهت می دهد، در تئوری های اینگلههارت، روکیچ و شوارتز، زمینه هایی مطرح می گردند که به عنوان پدیده های اجتماعی منبعی برای جهت گیری ارزشی می باشند.

در این بخش تئوری های راهبر مطرح گردیده است و با مروری بر پژوهش های پیشین مفاهیم اصلی تحقیق واکاوی شده است.